

שאלה: שבוע זה קוראים בפרשת "בהר" בה נצטוינו על שביתת עבודה האדמה. כל שבע שנים אני שומע קנטור וקטרוג של חברי החרדים, על מה שהרבנות מתירה עבודת האדמה ע"י "היתר מכירה" של אדמות חקלאיות לגוים. בעיתוניהם קוראים לכך "חוכא ואטלולא" (צחוק ואינו אמיתי). נכון שגדולי עולם, הרבנים הראשיים, עומדים אחרי המכירה. אבל תסביר לי מדוע הם אינם מקיימים המצוה כפשוטה? לכאורה, מה שהאדם יותר מאמין בתורה, עליו לא להתחכם ולעקוף קיום המצוה? ובמיוחד שהתורה (ויקרא כה, כ) הבטיחה במפורש שאם נשמור מצוה זו:

(כ) וְכִי תֹאמְרוּ מָה נֹאכֵל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסַף אֶת תְּבוּאֵתֵינוּ:

(כא) וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂת אֶת תְּבוּאָה לְשֵׁלֶשׁ הַשָּׁנִים:

תשובה:

ראשית כל, צריכים לברר אם חיוב מצות שמיטה בזמן הזה הוא מהתורה, או מדרבנן או רק חסידות. שולחן ערוך (חושן משפט, תחילת סי' סז) פוסק שהמצוה בימינו הוא רק מדרבנן. כי כל עוד אין רוב עם ישראל בארצנו, לא חלות מדאורייתא מצוות התלויות בארץ (רמב"ם, הלכות תרומות, פרק א).

אבל נוסף על כך, יש שבעה ראשונים, ביניהם המאירי, וגם הראב"ד בהערותיו לרי"ף (שכתב מאוחר יותר מאשר ביאורו לגמרא, ובכן כך דעתו האחרונה), הסבורים שבימינו המצוה היא רק חסידות, ואפילו אינה מדרבנן. מנויים הם בספרו של הרב שלמה יוסף זווין ("לאור ההלכה", פרק על השמיטה). וגם רמ"א (שו"ע חו"מ סי' סז סעיף א) סבור כך.

נוסף על כך, הראשון לציון הרב יצחק יוסף, מונה חמשה ספקות שהתעוררו מתי בדיוק נופלת תאריך השנה השביעית. ראה בספרו "ילקוט יוסף" על שמיטה עמ' קא, פרק א).

לכן כאשר יש בעיה ציבורית חמורה, שרבבות אנשים יישארו בלי פרנסה, ודאי אפשר לסמוך על דעת יחיד בעניני ההלכה. וכך נהג הרמ"א בהרבה מקומות. מדוע סבורים הם שבימינו זו "שעת הדחק"? זכיתי לדבר עם הרב בקשי דורון, הראשון לציון הקודם לא"י, והסביר לי שהיצוא של תוצרת חקלאית ושל פרדסים לחו"ל מניבה פרנסה לרבבות משפחות. הסחר הבינלאומי נקבעת בחוזים ל"חבילה" של כמה שנים, לפעמים חמש שנים. אם מדלגים על סחר שנת השמיטה, ומדינות רחוקות קושרות מסחריהם עם, נניח, מצרים או ירדן ותורכיה, ההפסד הוא של חמש שנים, ולא רק של שנה אחת. ומדובר לא רק

בחקלאים, אלא גם במשווקים, במובילים, בסוכנים, בחנויות וכו'. ואמר לי כי גם הרב שלמה זלמן אויערבך הסכים לזה והורה לו שעליו לערוך "היתר מכירה".

גם הרב עובדיה יוסף זצ"ל אמר לי בשיחה אישית, כי יש חמשה איסורים ביבול השמיטה. [א] אסור לסחור בו, למכור בכסף. [ב] אסור להשחית את המזון הנשאר [ג] אסור לשלוח אותו לחוץ לארץ [ד] אסור לשקול או למדוד אותו (וזו בעיה כשקונים בחנות) [ה] אסור לתת ממנו למזון הנכרי, אם אינו סמוך על שולחנו. כלל ישראל, למליוניהם, אינם ערוכים לשמור פרטי הלכה אלו. אבל ע"י היתר המכירה, הצלנו את כולם מעבירה.

ועל מה ששאלת, היכן היא האמונה? הרי התורה הודיעה מראש, שהכל יהיה בסדר" ולא נפסיד פרנסה על ידי שמירת המצוה? הנה הסמ"ע על שוע חו"מ סי' ס"ז (ס"ק ב) לימד אותנו כי ההבטחה הזאת היא רק כאשר המצוה היא מדאורייתא. אבל כאשר מהתורה פטורים, והיא רק מדרבנן לשם חינוך הדורות, אין ההבטחה אמורה להתקיים.

וחשוב מאד להודיע כאן מימד נוסף. מה ההבדל בין "ערמה" ל"הערמה"? מבאר לנו הרמב"ם בפירושו למשנה (תמורה, תחלת פרק ה) כי תחבולה המותרת נקראת "הערמה" ולא מרמה. ובכן תראה "באנצקלופדיה תלמודית" ערך "הערמה" שחז"ל נהגו הערמות אפילו במצוות דאורייתא. כי היכן שיש פתח בהלכה, התורה מתירה לנו זאת. כי הקב"ה הוא כל-יכול והיהיכול לנסח את התורה כך שלא נמצא פתח להתיר. ואם השאירפתח, כך הוארצונו לעשות בשעת הדחק.

חברייך החרדים הלועגים להיתר מכירה של הרבנות הראשית, תשאל את כל אחד ואחד מהם "האם אתה מוכר חמץ שלך לפני פסח לגוי?" ואם אינך מוכר כי חסלת כל החמץ שבביתך, "האם אתה רוכש בסופר-מרקט או חנות, אחרי פסח וסומך על כך שהם מכרו את החמץ שלהם לגוי לפני פסח?". אם שם, שמדובר באיסור דאורייתא "תשביתו שאור מבתים" הסתמכת על המכירה, מדוע אתה לועג כאן כשמדובר בדבר שהוא או דרבנן או רק חסידות בלבד?